

**Aproximació a la
seqüència
cronocultural de
la naveta i del
jaciment de closos
de Can Gaià**

Manuel Calvo Trías i
Bartomeu Salvà
Simonet
*Universitat de les
Illes Balears.
"Arqueobaleares".
Grup de Recerca de
la UIB.*

Mayurqa
(1999), 25:
59-82

APROXIMACIÓ A LA SEQÜÈNCIA CRO- NOCULTURAL DE LA NAVETA I DEL JA- CIMENT DELS CLOSOS DE CAN GAIÀ (Felanitx)

M. Calvo Trias i B. Salvà Simonet

1. INTRODUCCIÓ

Des de fa quatre anys el jaciment arqueològic dels Closos de Can Gaià (Felanitx) s'excava dins un projecte d'investigació interdisciplinària anomenat Projecte Closos que té com a finalitat estudiar la complexitat cultural, econòmica i social així com els límits cronològics de la fase prehistòrica on l'estructura d'hàbitat més característica és la naveta.¹ Aquest treball està emmarcat dins els projectes d'investigació que es realitzen des del Laboratori de Prehistòria de la UIB sota la coordinació del doctor Víctor Guerrero.

El següent article pretén ser una presentació de les línies i hipòtesis de treball sobre les quals investiga l'equip del Projecte Closos.² L'article es divideix en tres grans blocs. Al primer es presenta una descripció del jaciment, amb la classificació de les estructures documentades fins al moment. Al segon bloc es recull una breu descripció de l'estratigrafia sedimentològica documentada a la naveta I. A l'últim i tercer bloc es proposa, com a hipòtesi de treball, l'evolució cronocultural d'aquesta primera estructura d'habitació excavada.

¹ Sense entrar dins una problemàtica terminològica, aquest període coincidiria amb el pretalaiòtic d'apogeu i final de la proposta cronològica de Rosselló-Bordoy (1972), amb el bronze mig i final de la de Waldren (1982) o el període naviforme de Lull et al. (1999).

² La nostra intenció sempre ha estat la divulgació al més ràpid possible dels resultats de les excavacions i dels treballs de recerca. L'objectiu final és la publicació d'una monografia que reculli totes les anàlisis i els resultats obtinguts de l'excavació de la naveta I. La realització de totes aquestes anàlisis és un procés complex i més llarg del que nosaltres voldríem. Per aquesta tardança i l'interès mostrat pels investigadors prehistòrics sobre l'excavació dels Closos de Can Gaià, presentam aquest article amb la finalitat de pal·liar una mica aquesta mancança d'informació. De totes maneres, cal dir que els resultats que presentam són provisionals i amb tota probabilitat canviaran a mesura que analitzem en profunditat tots els aspectes de l'excavació. Per tant, aquest article s'ha d'entendre com una presentació dels treballs que realitzam al jaciment i com una aproximació a les hipòtesis interpretatives amb les quals en l'actualitat treballam.

2. LOCALITZACIÓ DEL POBLAT

El poblat dels Closos de Can Gaià es troba situat al terme municipal de Felanitx, als voltants del nucli urbà de Portocolom (fig. 1). Situat a uns 700 m en relació a la mar, els terrenys que l'envolten es caracteritzen per la seva pedregositat, els afloraments constants de la roca mare i argiles molt vermelloses que formen les terres més típiques de la zona. Les condicions climàtiques tenen com a constant més important l'escassetat de pluges, fenomen que dona lloc a una vegetació de garriga baixa, amb pocs pins i molts d'ullastres, llentiscles, romaní i altres espècies pròpies de la garriga mediterrània.

3. ACTUACIONS PRECEDENTS AL POBLAT DELS CLOSOS DE CAN GAIÀ

Cap als voltants de 1900 el senyor Miquel Bordoy Oliver fou el primer estudiós que deixà constància de l'existència del poblat de navetes dels Closos de Can Gaià. Anys més tard, Bordoy publicà la *Història de Felanitx* en tres toms. Al primer s'inclou un apartat de prehistòria on se cita aquest jaciment (Bordoy 1920). El 1945 el mateix autor publicà un llibret monogràfic de la prehistòria de Felanitx on ja es realitzà una descripció detallada del jaciment. S'ha de destacar que Bordoy no tan sols cita i descriu els jaciments de Felanitx, sinó que també es permet teoritzar sobre els problemes d'actualitat de la investigació arqueològica balear de l'època. «*La numerosa existencia de tantas navetas en tan reducido espacio nos hace dudar de si eran por descanso de muertos o para habitaciones de vivos, como sostuvo Corominas en conversación particular. De todos modos no puede negarse que tienen la forma de salas y acusan siempre la existencia de numerosa población en aquellos contornos*» (Bordoy 1945).

Serà durant els anys seixanta quan els Closos agafen un protagonisme més rellevant. L'any 1965 es construí la carretera de Portocolom a s'Horta destruint part de les estructures del jaciment. Fou impossible evitar aquest acte, encara que va permetre l'inici d'un estudi més exhaustiu. Els doctors Guillem Rosselló i Otto Frey realitzaren una profunda tasca de neteja de la brossa, així com una planimetria completa (Rosselló, Frey 1965).

Anys més tard s'inclougué el jaciment dins el catàleg arqueològic de Mascaró Pasarius i el 1976 se cita la seva existència al tom I de la *Història de Felanitx* (Xamena, Rosselló 1976). A nivell científic no es renoven els estudis d'aquest jaciment fins a l'inici del Projecte Closos el 1996 dins les tasques del Laboratori de Prehistòria de la UIB.

Si bé el conjunt arquitectònic conservat és dels més complets dins els poblats de navetes, no és menys cert que als darrers quaranta anys el jaciment ha sofert importants agressions.

1. La primera i més greu és la ja comentada de la construcció de la carretera que va de Portocolom a s'Horta, que afectà i destruí un nombre encara no ben determinat d'estructures.

2. El 1991 unes remocions de terres afectaren part del complex arquitectònic II, que, per les seves característiques úniques, és una de les zones del poblat de més interès científic.

3. El 1992 es realitzaren unes altres remocions de terra, encara més importants, amb la finalitat de passar una nova xarxa d'aigües, que afectaren els complexos arquitectònics II, V i VI.

4. Les agressions al jaciment no s'aturaren aquí i l'estiu de 1997 es dugueren a terme unes remodelacions en un solar continu a la zona on es localitzaven les navetes. Entre la terra remoguda es varen documentar restes ceràmiques.

5. Finalment el 1999 unes remodelacions a la xarxa d'aigua tornaren a afectar el jaciment.

4. EL PROJECTE CLOSOS

El 1996 es va iniciar des del Laboratori de Prehistòria de la UIB un projecte d'investigació³ que perseguia els objectius següents:

1. Realitzar una excavació en extensió d'un poblat de navetes per tal de conèixer el seu funcionament intern, la seva organització espacial i la varietat i funcionalitat de les tipologies arquitectòniques.

2. Aprofundir sobre els estudis que fan referència als aspectes socioeconòmics d'aquestes comunitats.

3. Delimitació cronocultural de les possibles fases existents.

4. Anàlisi territorial fent especial referència a la delimitació del territori de captació de recursos dels poblats.

5. Analitzar les transformacions que donaran lloc a la fase cultural següent: la cultura talaïòtica.

El jaciment elegit per començar les excavacions arqueològiques incloses dins el projecte fou el jaciment dels Closos de Can Gaià (Felanitx). Es tractava d'un poblat de navetes que presentava una sèrie d'avantatges que el feien el més adient per posar en marxa el projecte. Closos de Can Gaià és un dels poblats de navetes més ben conservats de Mallorca, amb més de nou unitats, de fàcil accés i amb unes grans possibilitats per a una posterior dinamització i adequació de la visita. A la vegada, aquests avantatges venien acompanyats per un gran interès per part de les institucions municipals i un cert suport de les iniciatives privades.⁴

5. DESCRIPCIÓ DEL POBLAT

El jaciment és un poblat de navetes de les quals se'n conserven almenys nou de perfectament identificables, encara que, originalment, amb tota probabilitat, n'existiren més, com així es pot intuir per alguns trams de murs situats a la perifèria del nucli central. La disposició de les estructures sobre el terreny és dispersa amb una orientació molt similar (S-E). Els conjunts identificats són els següents (fig. 2).

1. Conjunt arquitectònic I

Conjunt format per la naveta I i excavat durant les campanyes de 1996-1999. Es tracta d'una naveta de planta allargada amb una longitud de 16 m i 7 m d'amplada a la zona de la façana. La gruixa dels murs oscil·la entre els dos i els tres metres d'amplada, mentre que l'alçada conservada es mou entorn del metre o metre i mig. Els murs exteriors

³ El projecte d'investigació està codirigit pels senyors B. Salvà, M. Calvo, R. Pérez, i avalat pel doctor Víctor Guerrero com a director del Laboratori de Prehistòria.

⁴ Des de l'inici del projecte hem comptat amb el suport d'empreses com Hotel Cala Marsal, el supermercat Gigante i Fotografies Bemässer.

conserven grans carreus poligonals engastats en sec. A la cara interna el mur del parament és de tècnica més refinada amb pedres molt ben llavorades que presenten formes que tendeixen a l'homogeneïtat, oscil·lant entre el quadrat i el rectangle. El dibuix dels alçats ha possibilitat observar la tècnica constructiva (fig. 3). Es tracta de murs tripartits amb un parament intern, un d'extern i un reblit interior. Els grans blocs de pedra es depositaven directament sobre la terra i a continuació els subjectaven amb pedres de petita grandària en forma de falca, quedant així perfectament travades pel seu propi pes. El sistema de falcat no tan sols s'utilitzava per estabilitzar les bases dels carreus sinó que també era emprat als buits que quedaven entre les lloses, donant a tota l'estructura una gran consistència.

Com veurem posteriorment, a l'interior d'aquesta estructura es varen documentar diferents elements arquitectònics d'interès:

1. A la façana es va localitzar un enllosat que defineix el que és la zona d'accés. Aquest empedrat presenta un estat de conservació perfecte. Les pedres que el formen es llavoraren amb molta cura. La seqüència constructiva de l'enllosat es la següent: a partir d'una gran pedra central (no llavorada sinó natural) s'anaren col·locant les altres amb un sistema de filades en posició horitzontal. Tota l'estructura es reforçava amb falques entre les lloses de dimensions i formes força homogènies.

2. A l'interior de la naveta es localitzà un altre enllosat abans no intuït en cap naveta. Aquest n'ocupa la meitat est i segueix la mateixa tècnica constructiva que l'anterior.

3. A l'eix longitudinal de la naveta, a la meitat posterior s'observa l'existència de quatre pilars construïts amb pedres superposades i falcades per augmentar-ne l'estabilitat. Si bé encara treballam a nivell d'hipòtesi, és possible que aquests pilars més que per aguantar el sostre servissin per aguantar un altell.

4. La presència d'abundants restes de fang és interpretada com la resta d'una cobertura de tipus vegetal amb una capa d'argila per augmentar-ne la impermeabilitat.

5. A l'exterior de la naveta, a la zona de la façana, en una disposició semicircular es varen trobar tretze forats de pal que, possiblement, delimitaven un espai entre l'exterior i l'entrada de la naveta.

6. Adossada al mur N-W durant la campanya de 1999 s'ha documentat una paret molt desestructurada de la qual gairebé no es pot avançar res perquè està en procés d'excavació.

2. Conjunt arquitectònic II

Aquest conjunt fou dibuixat el 1967 per Rosselló-Bordoy i Otto Frey. En un principi l'identificaren com una naveta simple de 16,30 m de longitud i 3,20 d'amplada, amb una cambra de 13,20 m de llargada. Poc temps després el definiren com un edifici paral·lelitzable a les tombes de Sant Jordi de Sardanya (Rosselló 1965). Fruit de les tasques de neteja i espedregament prèvies a l'excavació, ens vàrem replantejar la tipologia de les diferents estructures incloses dins aquest conjunt. En primer lloc cal destacar l'existència d'una naveta de dimensions més reduïdes que la mitjana del poblat. Adossat a la part sud de l'absis d'aquesta, neix un mur d'uns trenta metres de llargada en direcció sud. A la vegada en aquest mur s'adossen en bateria diverses estructures rectangulars. Algunes d'aquestes es construïren amb una tècnica poc emprada a la resta del poblat i que es caracteritza per la utilització de grans lloses en disposició vertical. En l'actualitat aquesta zona està en procés d'excavació i les troballes realitzades no ens permeten avançar-ne la funció originària, encara que la seva darrera utilització fou la de femer (Salvà, Calvo, Pérez 1999).

3. Conjunt arquitectònic III

Conjunt format per una estructura de grans dimensions. Les seves mesures van dels 17,50 m de llargada als 20,70 m d'amplada a la façana. Es tracta d'una naveta de triple cambra, encara que la unitat oest es troba en un avançat estat de destrucció.

4. Conjunt arquitectònic IV

Naveta aïllada d'absis apuntat. Les seves mesures són 13,40 m de llargada per 7,50 m d'amplada a la zona de la façana. La cambra té una longitud de 10,25 m per 4 m d'amplada. Conserva més d'un metre d'alçada.

5. Conjunt arquitectònic V

Es tracta d'una naveta doble de 22,50 m de longitud total i 14 m d'amplada a la zona de la façana. Les cambres tenen una llargada de 12,70 i 6,70 m d'amplada. Aquesta edificació destaca per l'excel·lent estat de conservació. L'alçada de les restes supera en alguns indrets els dos metres d'alçada.

6. Conjunt arquitectònic VI

Complex molt destruït, encara que G. Rosselló i O. Frey el 1959 pogueren identificar les restes d'una altra naveta. Les restes observades per aquests investigadors mesuraven 6,10 m de longitud per 9,20 d'amplada. El 1990 aquesta estructura sofrí una destrucció parcial del costat est, fet que ens impedeix corroborar les seves dimensions.

7. Conjunt arquitectònic VII

Conjunt poc definit on es localitzen restes de murs que, possiblement, ens informen sobre l'existència d'altres navetes. Està pràcticament derruït però s'observa un tell artificial amb restes de ceràmica pretalaiòtica que emmascara les restes d'alguna construcció.

8. Conjunt arquitectònic VIII

Aquest conjunt ha desaparegut en l'actualitat, ja que quan el 1959 es féu la carretera de s'Horta a Portocolom que tallà en dos el poblat destruï una naveta doble.

9. Conjunt arquitectònic IX

Hem identificat una possible estructura que actualment no es veu, però sí que s'intueix. Al N del poblat s'observa una taca de vegetació, sempre molt més seca que la dels voltants. Això ens fa pensar gairebé amb tota seguretat en l'existència d'algun tipus de restes.

10. Conjunt arquitectònic X

Es tracta de restes pràcticament idèntiques a les anteriors.

2. DESCRIPCIÓ DE LA SEQÜÈNCIA ESTRATIGRÀFICA DE LA NAVETA I (FIG. 4)

L'excavació de la naveta I ha posat de manifest l'existència d'una gran complexitat estratigràfica, amb la documentació de sis nivells sedimentològics. La doctora Mercè Bergadà del SERP (Seminari d'Estudis i Recerques Prehistòriques) de la UB realitza l'estudi sedimentològic complet, per tant i a l'espera dels resultats definitius, només podem

presentar una primera aproximació a la complexitat estratigràfica d'aquesta estructura d'habitació. Els sis nivells sedimentològics documentats s'estructuren de la manera següent:

1. Nivell I. Es tracta d'un estrat d'uns 50 cm de potència, molt alterat per la presència d'intrusions vegetals i amb presència d'abundants graves, superiors en molt de casos als 5 cm de diàmetre. Es localitzen nombrosos blocs i sargalls caiguts dels murs de la naveta. A nivell arqueològic es documenta força material ceràmic en posició secundària. Es troben ceràmiques pretalaiòtiques al costat de ceràmiques talaiòtiques, almohades, medievals cristianes o modernes. De totes maneres i a pesar d'aquesta amplitud cronològica, no es documenten ni ceràmiques romanes ni ceràmiques d'origen púnic.

2. Nivell II, d'uns 20 cm de potència, de color marronós i un alt contingut orgànic. Presenta unes característiques molt semblants a l'anterior, amb la documentació de graves i intrusions vegetals, encara que aquestes van disminuint en intensitat i només es localitzen aquelles arrels més profundes que encara segueixen afectant d'una manera important l'estrat. A nivell de material arqueològic també se segueix amb la mateixa tendència: material de diferents èpoques, encara que, com veurem posteriorment, s'ha pogut documentar una ocupació marginal d'època almohade. En aquest segon nivell les restes òssies són més abundants.

3. Nivell III d'uns 60 cm de potència i color marró amb un alt contingut orgànic. En aquest nivell pràcticament desapareixen les intrusions vegetals i disminueixen la presència i les dimensions de les graves. Aquest se subdivideix en dos subnivells. El nivell IIIa es caracteritza per la presència molt abundant de nòduls d'argila de color taronja, de formes irregulars i d'unes dimensions que oscil·len entre els 3 cm i els 10 cm de diàmetre. En l'actualitat treballem amb la hipòtesi que aquestes restes d'argila formin part de l'antic sostre de la naveta. Es tractaria d'una coberta de tipus vegetal que s'hauria recobert amb argila per tal d'augmentar-ne l'índex d'impermeabilitat. Amb el pas del temps la coberta hauria caigut i la seva estructura vegetal desaparegut quedant només les restes d'aquesta capa d'argila impermeabilitzant.

El material arqueològic documentat en aquest subnivell encara es troba en posició secundària però a diferència dels altres nivells sembla presentar una gran homogeneïtat cronològica. A nivell formal la ceràmica documentada presenta unes grans semblances amb la ceràmica trobada a la naveta Ponent d'Hospitalet (Pons 1999) cronològicament situada als voltants de 1400-1300 ANE.

El subnivell IIIb és sedimentològicament molt semblant al IIIa, encara que presenta tres diferències molt marcades que ens han fet decidir per una diferenciació:

A. Desapareixen pràcticament les restes de nòduls d'argila. Se'n segueixen trobant alguns fragments, però la densitat ha baixat considerablement.

B. És la primera vegada que localitzam el material arqueològic en posició primària conformant el primer nivell d'ocupació documentat a la naveta I.

C. A diferència dels anteriors nivells no té una distribució espacial homogènia per tot l'interior de la naveta I. Només s'ha localitzat aquest nivell a la meitat anterior.

4. Nivell IV d'uns 15 cm de potència i de color taronja clar. En aquest moment a nivell estratigràfic es documenta una ruptura amb tota la seqüència anterior. Per una part desapareixen totalment les graves de dimensions superiors als 2 cm. Es tracta d'un sediment molt fi compost bàsicament per argiles i llims. El color del sediment canvia radicalment passant d'un color marró propi d'un sediment amb un alt contingut orgànic a un sediment de color taronja clar. A nivell espacial aquest nivell tampoc no ocupa tot l'espai interior de la naveta. Presenta un comportament contrari al subnivell IIIb, ja que únicament es

documenta a la meitat posterior. A nivell arqueològic es caracteritza per la presència testimonial de restes, fet que ens fa parlar d'un sediment arqueològicament gairebé estèril.

5. El nivell V és de color taronja i està compost bàsicament per argiles i llims. Aquest nivell el tornam a trobar distribuït per tot l'interior de la naveta. A nivell arqueològic el material es documenta en posició primària. L'estudi de les projeccions de les peces i la seva relació amb els elements estructurals documentats en aquest nivell ens ha permès diferenciar dos sòls d'ocupació, que a nivell sedimentològic gairebé no es diferencien però, atesa la claredat arqueològica, hem preferit dividir aquest nivell sedimentològic en dos subnivells, el Va i el Vb, que inclourien cada un els sòls d'ocupació documentats.

6. Nivell VI. De color vermellós compost bàsicament per argiles i llims. Es tracta d'un nivell natural i totalment estèril sobre el qual s'ha construït la naveta I.

3. APROXIMACIÓ A LA SEQÜÈNCIA CRONOCULTURAL DE LA NAVETA I

Aquesta diversitat estratigràfica acull una seqüència cultural complexa amb la documentació de moments de freqüentació, d'ocupació, o d'abandó. A les pàgines següents presentarem les hipòtesis interpretatives amb les quals treballam i que ens permeten establir una llarga seqüència d'utilització d'aquesta estructura arquitectònica. Per tal de descriure aquestes diferents fases d'utilització podem establir tres grans moments funcionals que engloben la seqüència estratigràfica descrita anteriorment i que va de la més moderna a la més antiga.

1. Fase de freqüentacions
2. Fase corresponent a la coberta de la naveta
3. Fases d'ocupació

1. Fase de freqüentacions

Una vegada abandonada i perduda la seva funció originària d'estructura d'hàbitat, la naveta encara conservava uns murs d'una alçada considerable que varen ser utilitzats en diferents moments per protegir-se de les inclemències del temps. Es tracta d'unes ocupacions arqueològicament molt marginals, poc duradores en el temps i molt poc estructurades. Amb molta probabilitat es tractava d'ocupacions esporàdiques per part de pagesos o pastors que utilitzaven les restes constructives de la naveta per protegir-se i assentar-se durant poc temps. Arqueològicament hem pogut documentar dues d'aquestes freqüentacions esporàdiques (fig. 5).

La primera correspon a una freqüentació d'època medieval cristiana documentada a partir de la localització de fragments ceràmics d'aquesta època, d'entre els quals es poden destacar diferents fragments d'una escudella de Paterna.

La segona s'ha de situar cronològicament en el període almohade. Estratigràficament aquestes fases es corresponen amb el nivell I i II.

2. Fase corresponent a la coberta de la naveta

Com hem comentat abans, el nivell IIIa es caracteritza per la presència de nòduls d'argila de formes irregulars, alguns amb presència d'empremtes vegetals. En l'actualitat treballam amb la hipòtesi que aquestes restes d'argila que es distribueixen per tot l'interior de la naveta formassin part de l'antic sostre. Com hem comentat abans, aquest sostre estaria format per una coberta de tipus vegetal i una capa d'argila per tal d'augmentar la

seva impermeabilitat. Quan es va abandonar la naveta, el sostre va caure i la coberta vegetal va desaparèixer, però el que sí que es va conservar varen ser les restes de la capa d'argila protectora, que es correspondrien amb les restes de nòduls documentats.

De totes maneres, aquest no és el principal problema interpretatiu que presenta aquest nivell IIIa. Com hem comentat abans, en aquest nivell s'ha documentat un material ceràmic força homogeni culturalment i que, tipològicament, amb base a comparacions amb el material de les navetes d'Hospitalet, s'hauria de situar entorn del 1400-1300 ANE. Es tracta de formes de tonell i olles de vora girada plana. El problema interpretatiu apareix quan analitzam les datacions radiocarbòniques del nivell IIIb, on es localitza el primer sòl d'ocupació. La datació d'aquest sòl és de ca. 907 ANE cal. (Utc 8141). Ens trobam, per tant, amb un fenomen d'inversió estratigràfica, ja que localitzam un material més antic per sobre d'un més modern. De moment i sense descartar cap possibilitat, la hipòtesi en la qual treballam per explicar aquest fenomen es basa en la idea que s'utilitzàs ceràmica i terra per donar consistència i reparar la coberta vegetal, que amb el temps es va deteriorant. Els materials emprats per a aquesta tasca vindrien de femers anteriors en el temps a la darrera ocupació de la naveta, com així ho reflecteix l'alt índex de rodament documentat a les ceràmiques. Femers que serien el resultat tant dels continuats processos de neteja documentats a l'interior de la naveta com de les restes de la vida domèstica del poblat. Com hem comentat, les darreres ocupacions de la naveta haurien reparat i reforçat la coberta amb aquests materials. D'aquesta manera s'explicaria la presència de material més antic per sobre dels nivells amb material més modern que correspondrien al darrer moment d'ocupació de la naveta.

3. Nivells d'hàbitat

1. Sòl d'ocupació I (Fig. 7)

Al nivell IIIb es localitza el primer sòl d'ocupació amb una datació de ca. 907 ANE cal. (Utc 8141). A nivell estructural aquest moment es caracteritza per la presència d'un mur de tancament situat a l'entrada. Construït amb pedra petita i un reblit interior, la seva funció és per reduir l'accés. És el primer moment en què documentam els materials en posició primària, fet que ens permet aproximar-nos a la distribució espacial d'aquest sòl d'habitació. Dos són els trets que el caracteritzen:

1. El material arqueològic es distribueix a la meitat anterior de la naveta. A la part posterior gairebé no es documenta material. En el moment actual de les investigacions, dues són les hipòtesis interpretatives per explicar aquest fet. O bé a la part posterior de la naveta es realitzà una activitat que a nivell de material arqueològic no ha deixat empremtes o aquesta meitat posterior estava amortitzada i només es mantenia funcional la meitat anterior de la naveta.

2. Dins la meitat anterior de la naveta, el material arqueològic es distribueix al voltant d'una gran pedra plana central. A la seva superfície es documenten traces (punts d'impacte, polits, estries, etc.), de la seva utilització com a suport d'activitats domèstiques com podrien ser les de tallar, raspar, etc. Aquesta llosa d'uns 40 cm d'alçada organitza tot l'espai. Al seu voltant es localitza abundant material ceràmic, faunístic (entre el qual podem destacar, com a més significatiu, les restes de mandíbules i banyes d'ovicàprids) i antracològic. En relació a tot aquest material també es va localitzar un morter en posició primària falcat amb pedres per donar-li una major estabilitat. Tot aquest conjunt de troballes ens permet interpretar aquesta zona com una àrea d'activitats de tipus domèstic, localitzada a l'interior de la naveta, al costat de l'entrada, que és la zona que més llum natural rep.

2. Sòl d'ocupació II (Fig. 9)

Aquest sòl d'habitat es localitza al nivell Va i ha estat datat per radiocarboni en ca. 1022 ANE cal. (Utc 8146) i ca. 1109 ANE cal. (Utc 8144). En aquest moment la naveta presenta una sèrie de canvis estructurals que modifiquen significativament la situació que trobàvem en l'anterior sòl d'ocupació. A nivell estructural dos són els canvis observats:

1. La documentació de dos enllosats realitzats amb lloses planes de diferents mesures entre les quals es disposen pedres en forma de falca que reforcen tota l'estructura donant-li una gran consistència. Un primer enllosat es localitza a l'entrada de la naveta, mentre que l'altre se situa al llarg de la meitat est.

2. La documentació de quatre pilars realitzats en pedres superposades i falcades per aconseguir una major estabilitat. Aquests quatre pilars es disposen a la meitat posterior de la naveta, al llarg del seu eix longitudinal. Si bé la funcionalitat d'aquests elements encara està en estudi, la hipòtesi en la qual treballam relacionaria la funció d'aquests pilars més com a fonaments d'un altell que com a pilars que aguanten el sostre. Els arguments d'aquesta hipòtesi és relacionen amb la poca distància que hi ha entre els pilars (fet que no suposa cap avantatge a nivell estructural i que significa una pèrdua important d'espai útil), la localització de l'enllosat en un dels seus costats i l'absència d'aquests elements a la meitat anterior de la naveta. Per contra, la hipòtesi de l'altell donaria sentit a aquesta poca distància entre els pilars, a la presència d'un enllosat a la part oposada de l'altell i a l'existència d'una zona lliure, sense altell, a la meitat anterior de la naveta, just al costat de la zona d'entrada i de major llum natural. Això sense oblidar que la presència d'un altell augmentaria la superfície útil de la naveta.

Aquests elements estructurals delimiten espacialment tres àmbits dins la naveta. Un primer àmbit situat a la meitat anterior, que resta com a espai lliure amb una major incidència de la llum solar. La meitat posterior de la naveta s'estructura en dos espais limitats per la filera de pilars. A la meitat est es localitza l'enllosat, mentre que la meitat oest queda lliure. De moment i a l'espera de l'estudi complet dels materials és impossible aprofundir sobre la funcionalitat de cada un d'aquests àmbits. El material arqueològic documentat és molt escàs i a nivell de distribució espacial es caracteritza per la seva localització al costat dels murs, fet que constata l'existència de processos de neteja de l'espai interior. En aquest sentit, només hem pogut documentar el material que s'ha depositat al costat dels murs i que durant els processos de neteja no han tret fora de la naveta.

3. Sòl d'ocupació III (Fig. 11)

Per tal d'analitzar la tècnica constructiva dels enllosats, durant la campanya de 1999 es va procedir al desmuntatge de l'enllosat de la zona de l'entrada. Per sota es va localitzar una petita estructura de combustió amb material ceràmic i ossi molt fragmentat. Paral·lelament a l'excavació de l'enllosat es varen realitzar diferents cates a l'interior per tal de documentar els fonaments de la naveta. En aquestes cates també es varen documentar restes de material arqueològic, principalment ceràmic, situat a unes cotes inferiors a la base dels pilars i de l'enllosat interior. A l'espera de continuar l'excavació d'aquest nivell la propera campanya, la documentació d'aquestes restes ceràmiques ens permet plantejar l'existència d'un tercer nivell d'ocupació, anterior en el temps. De moment no es pot avançar ni la seva datació ni la distribució espacial dels materials, ja que l'excavació encara no està finalitzada.

CONCLUSIÓ

En definitiva aquests quatre anys de Projecte Closos ens han servit per posar de relleu la complexitat funcional i cronològica d'aquest tipus d'estructura i a la vegada aportar noves dades al pas de la cultura pretalaiòtica a la talaiòtica. Aquest cada vegada es presenta com un fenomen més complex, amb la presència de diferents fases d'evolució.

BIBLIOGRAFIA

- BAUÇÀ ADROVER, C. (1921). *Història de Felanitx*. Tom I. Felanitx.
- BORDOY OLIVER, M. (1919). *Història de Felanitx*. Tom I. Felanitx.
- (1945). *Prehistoria y protohistoria felanigense*. Felanitx.
- CALVO TRIAS, M.; COLL CONESA, J.; GUERRERO AYUSO, V. M. (1997). «El Dolmen de S'Aigua Dolça». *CNA*.
- CALVO TRIAS, M.; SALVÀ SIMONET, B. (1997). *El Bronze Final a les Balears. La Transició cap a la Cultura Talaiòtica. Quaderns d'Arca 14*. Palma.
- CANTARELLAS CAMPS, C. (1972). «Excavaciones en Ca Na Cotxera (Muro, Mallorca)». *NAH Prehistoria I*. Madrid.
- CAMPS COLL, J.; ROSSELLÓ-BORDOY, G. (1972). «Excavaciones en el complejo noroeste de Es Figueral de Son Real (Santa Margalida, Mallorca)». *NAH. Prehistoria*.
- (1973). «Las excavaciones de Son Oms (Mallorca)». 1996-1971 XII CNA Jaén 1971. Saragossa.
- CARTAILHAC, E. (1892). *Les monuments primitifs des îles Baléares*. Toulouse.
- CASTRO, P. [et alii] (1996). «Cronología de la Prehistoria reciente de la Península Ibérica y Baleares (c.2800-900 cal. ANE)». *BAR International Series 652*. Oxford.
- CRESPÍ, A.; AMORÓS, L. (1928). «Contribució a l'estudi de la Prehistòria Balear: Les navetes del Rafal». *BSAL 22* (1928-1929). Palma.
- ENSEÑAT, C. (1971). «Excavaciones en el Navetiforme Alemany, Magalluf, Calvià». *NAH 15*. Madrid.
- FERNÁNDEZ MIRANDA, M. (1978). «Secuencia Cultural en la Prehistoria de Mallorca». A *Bibliotheca Praehistorica Hispana*. Vol. 15. Madrid.
- LULL, V.; MICÓ, R.; RIHUETE, C.; RISCH, R. (1999). *La Cova des Càrritx y la Cova des Mussol. Ideología y sociedad en la prehistoria de Menorca*, Barcelona.
- GUERRERO AYUSO, V. M. (1997). *Cazadores y Pastores en la Mallorca Prehistórica*. Ed. El Tall, Palma.
- MASCARÓ PASARIUS, J. (1968). *Prehistoria de las Baleares*. Palma de Mallorca.
- PLANTALAMOR MASSANET, L. (1991). *L'Arquitectura prehistòrica i protohistòrica de Menorca i el seu marc cultural*. Maó.
- PLANTALAMOR MASSANET, L. [et alii] (1984). «Formas de población durante el segundo y primer milenio en Menorca. Son Mercer de Baix. Transición entre la Cultura Pretalaiòtica y Talaiòtica». *Deia Conference of Prehistory BAR International Series 229*. Oxford.
- PONS I HOMAR, G. (1997). «Dades per al coneixement del Pretalaiòtic Final de Mallorca a través de l'anàlisi macroespacial». *BSAL 53* Palma.
- (1999). *Anàlisi espacial del poblament al pretalaiòtic final i talaiòtic I de Mallorca*. Col. La Deixa núm 2. Palma.

- ROSSELLÓ-BORDOY, G. (1962). «Nuevas aportaciones al estudio de la prehistoria de Felanitx». Felanitx. Programa de Festes.
- (1964). «Las navetas en Mallorca». *Studi Sardi* 19. Càller.
- (1965). «Arquitectura ciclópea Mallorquina». A *Arquitectura Megalítica y Ciclópea Catalano-Balear*. CSIC. Barcelona.
- (1966). «Excavaciones en el círculo funerario de *Son Bauló de Dalt*». EAE 51. Madrid.
- (1972). *Discurs llegit en la proclamació solenne de Mn. Cosme Bauçà i Miquel Bordoy Oliver. Fills il·lustres de Felanitx*. Felanitx.
- (1987). «Mallorca en el Bronce Final (ss. XVI-XII aC)». *Atti del 3° Convegno di studi. Un millennio di relazioni fra la Sardegna e i Paesi del Mediterraneo*. Selargius-Cagliari.
- (1989). «El hogar parrilla en las navetas mallorquinas». *Ampurias* 48-50 (1986-1989). Barcelona.
- ROSSELLÓ-BORDOY, G.; CAMPS COLL, J. (1976). «Canyamel. Excavaciones en Capdepera (Mallorca) 1ª campaña». *NAH Prehistoria* 5. Madrid.
- ROSSELLÓ-BORDOY, G. [et alii] (1967). «Análisis de radiocarbono en Mallorca». *Trabajos del Museo de Mallorca* 1. Palma.
- SALVÀ SIMONET, B. (1993). «Intervencions arqueològiques a Felanitx». Felanitx. Programa de Festes.
- (1994). «El patrimoni arqueològic del terme de Felanitx (Mallorca)». A *III Congrès El Nostre Patrimoni Cultural*, pàg. 71-78. Palma.
- (1998). *L'Hàbitat Pretalaiàtic a Mallorca. El cas de Pollença?*, pàg. 37-51. Pollença.
- SALVÀ SIMONET, B. (inèdit). *Anàlisi Territorial del Pretalaiàtic Ple i Final al Llevant de Mallorca*. Tesi de Llicenciatura UB. Barcelona 1999.
- SALVÀ SIMONET, B.; CALVO TRIAS, M.; PÉREZ MERINO, R. (1996). *Memòria d'excavació del Poblat dels Closos de Can Gaià (Felanitx)*. Consell Insular de Mallorca (inèdit). Palma.
- (1997). *Memòria d'excavació del Poblat dels Closos de Can Gaià (Felanitx)*. Consell Insular de Mallorca (inèdit). Palma.
- (1998). *Memòria d'excavació del Poblat dels Closos de Can Gaià (Felanitx)*. Consell Insular de Mallorca (inèdit). Palma.
- XAMENA FIOL, P.; ROSSELLÓ, R. (1976). *Història de Felanitx*. Tom I. Palma.

Annex I

NÚM MOSTRA	MATERIA L	NIVELL ARQUEOLÒGIC	NUM INV. LAB. Utc	AGE (BP)	CALIBRATED AGE (CAL. BP)
1	CARBO	IIIb	Utc 8141	2775 +41	2921-2917 2882-2793
2	CARBO	IV	Utc 8144	2876+39	3064-2940 2901-2897
3	CARBO	V	Utc 8145	2926+44	3147-3127 3115-3089 3089-2972
4	CARBO	v	Utc 8146	2865+41	3060-3055 3006-2928 2912-2885

Fig. 1. Localització del poblat dels cossos de Can Gaià (Porto Colom, Felanitx)

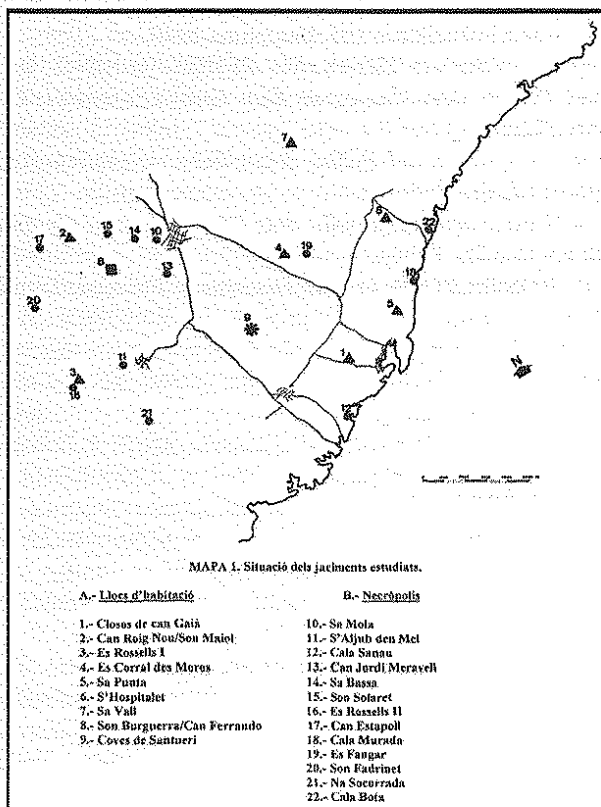

Fig. 2. Planimetria del poblat dels closos de Can Gaià.

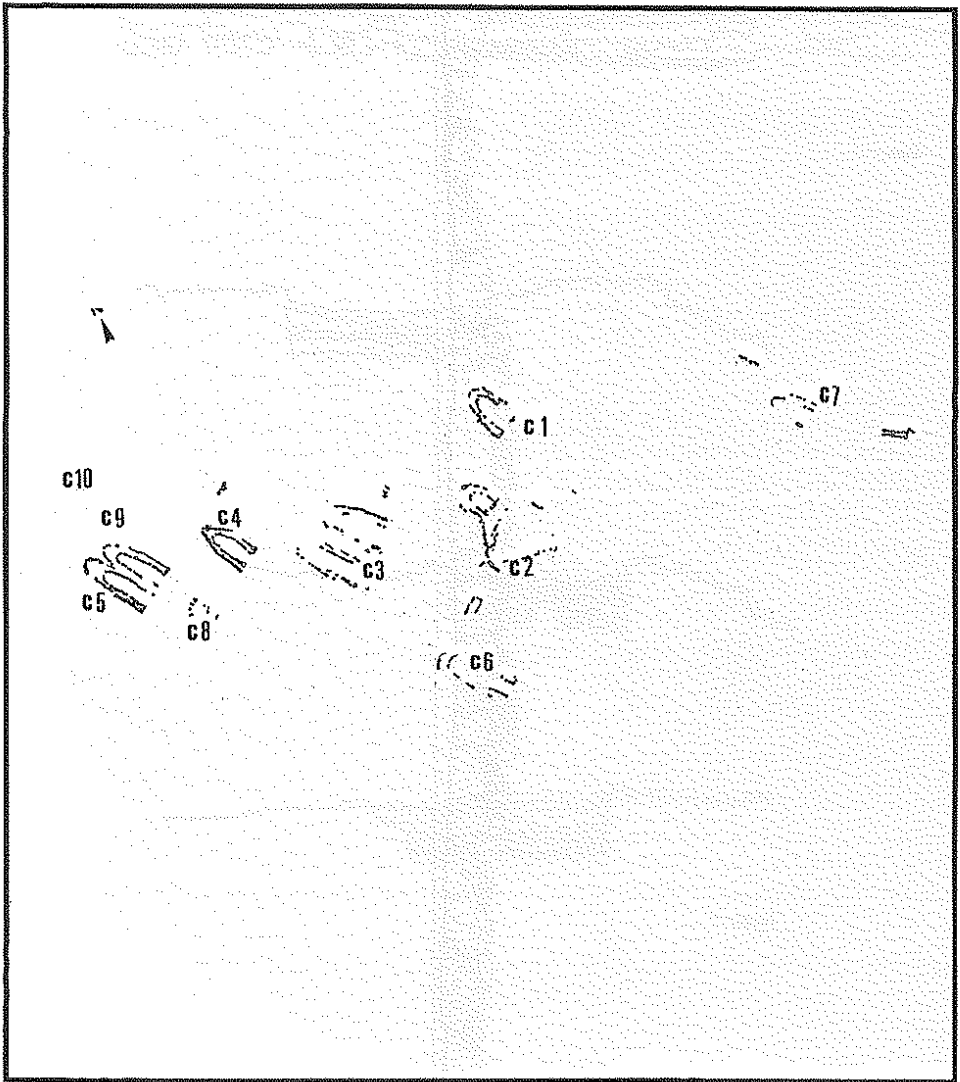

Fig. 3. Alçat mur interior naveta 1.

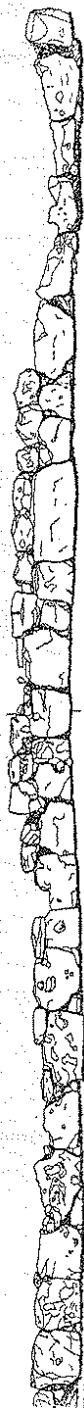

Fig. 4. Nivells estratigràfics.

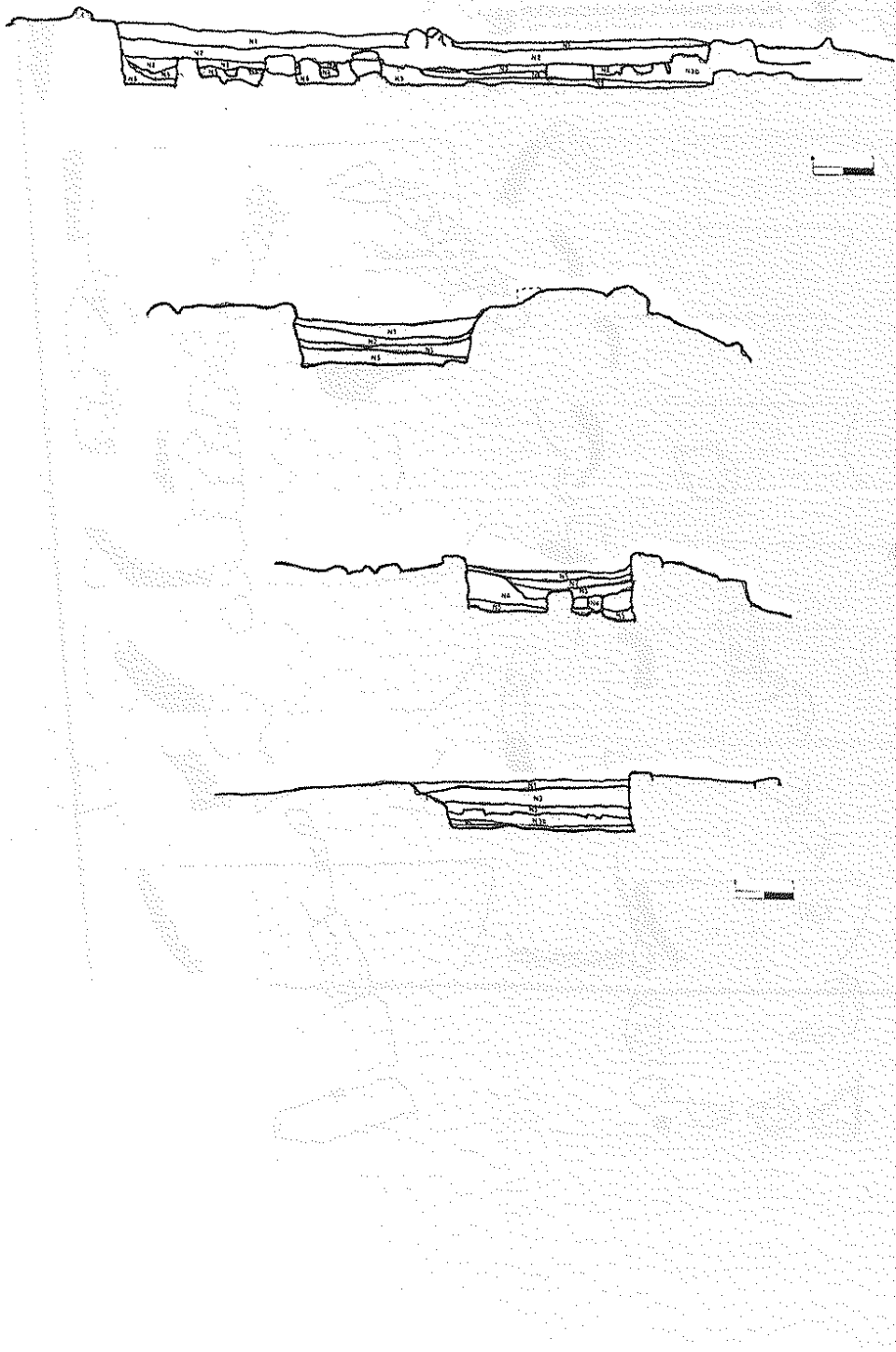

Fig. 5. Distribució del material de les freqüentacions de la naveta i dels clossos de Can Gaià

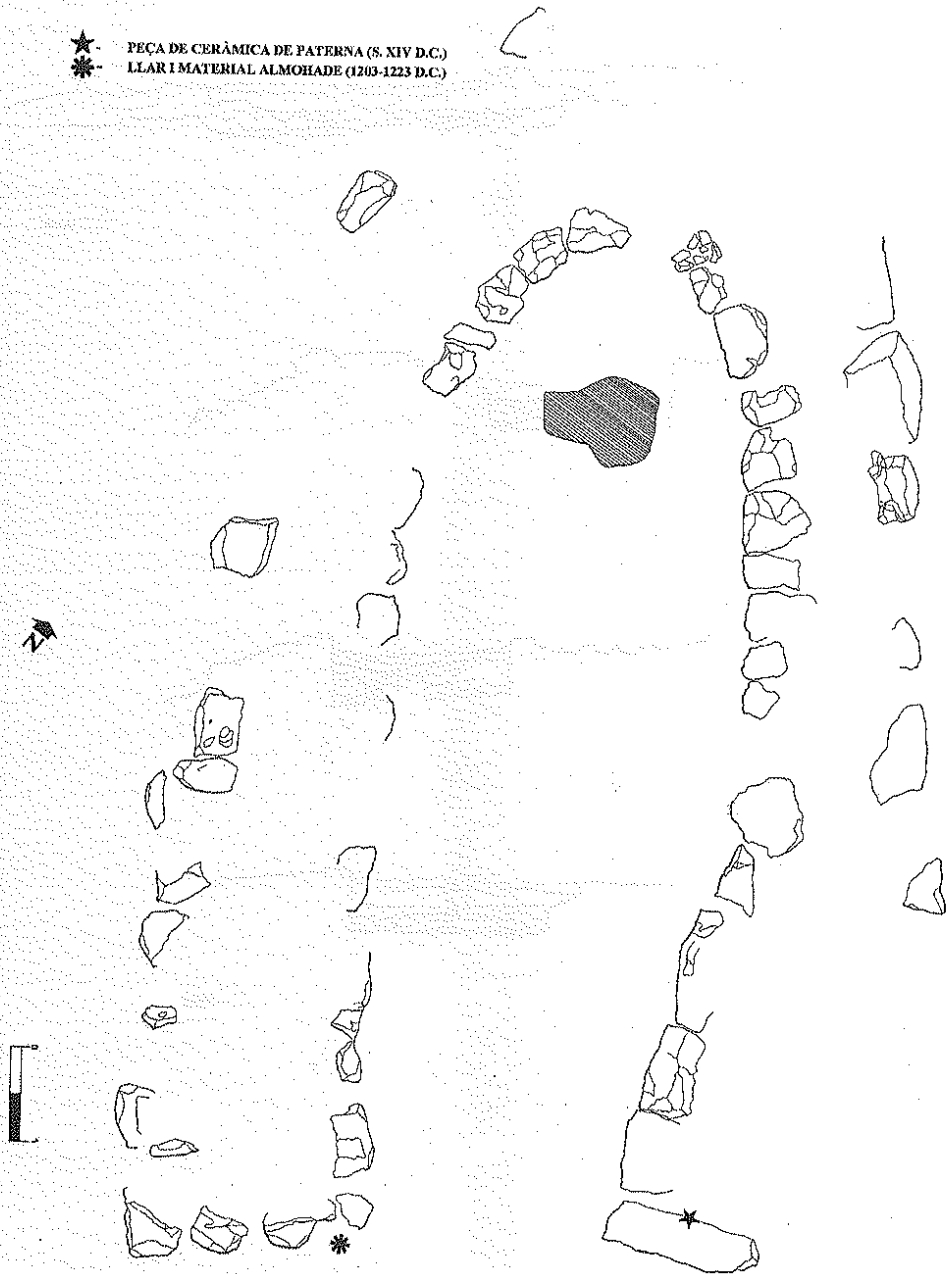

Fig. 6. Ceràmica del nivell 3 de la naveta i dels closos de Can Gaià

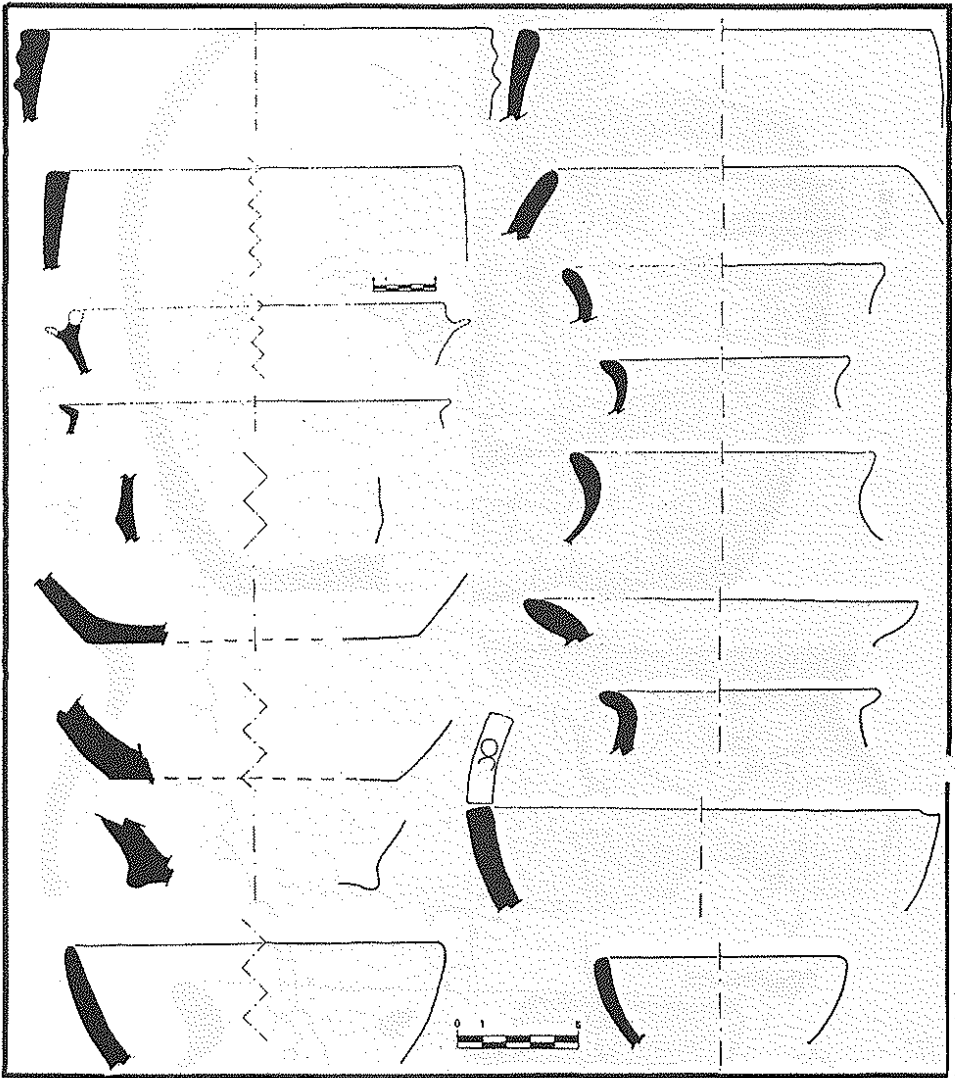

Fig. 7. Distribució dels conjunts més importants de material del nivell 3/B de la naveta i dels closos de can Gaià

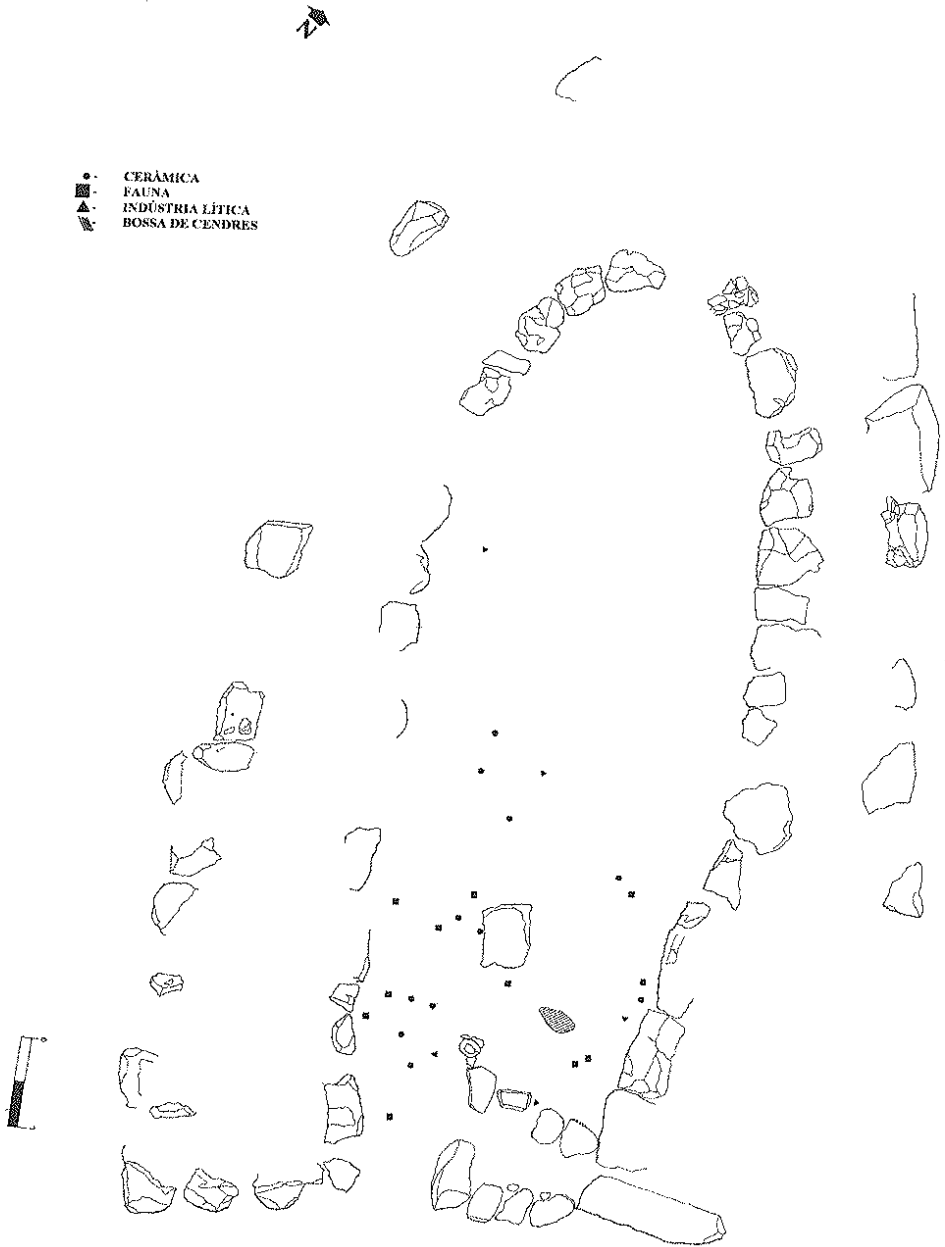

Fig. 8. Ceràmica del nivell 3/B de la naveta i dels closos de Can Gaià

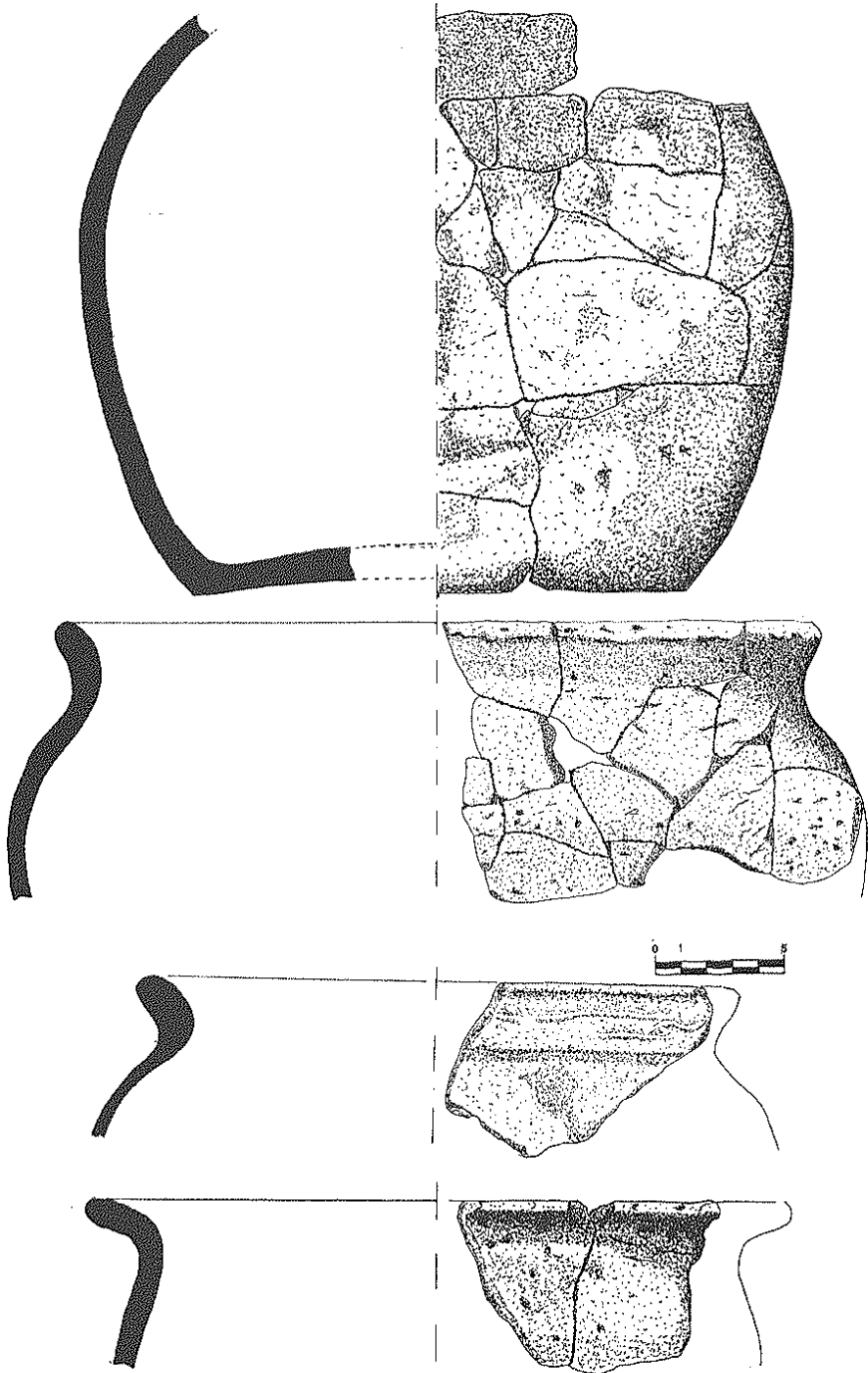

Fig. 9. Distribució dels conjunts més rellevants de material del nivell 5/A de la naveta i dels clossos de can Gàia

Fig. 10. Ceràmica del nivell 5/A de la naveta i dels clossos de Can Gaià

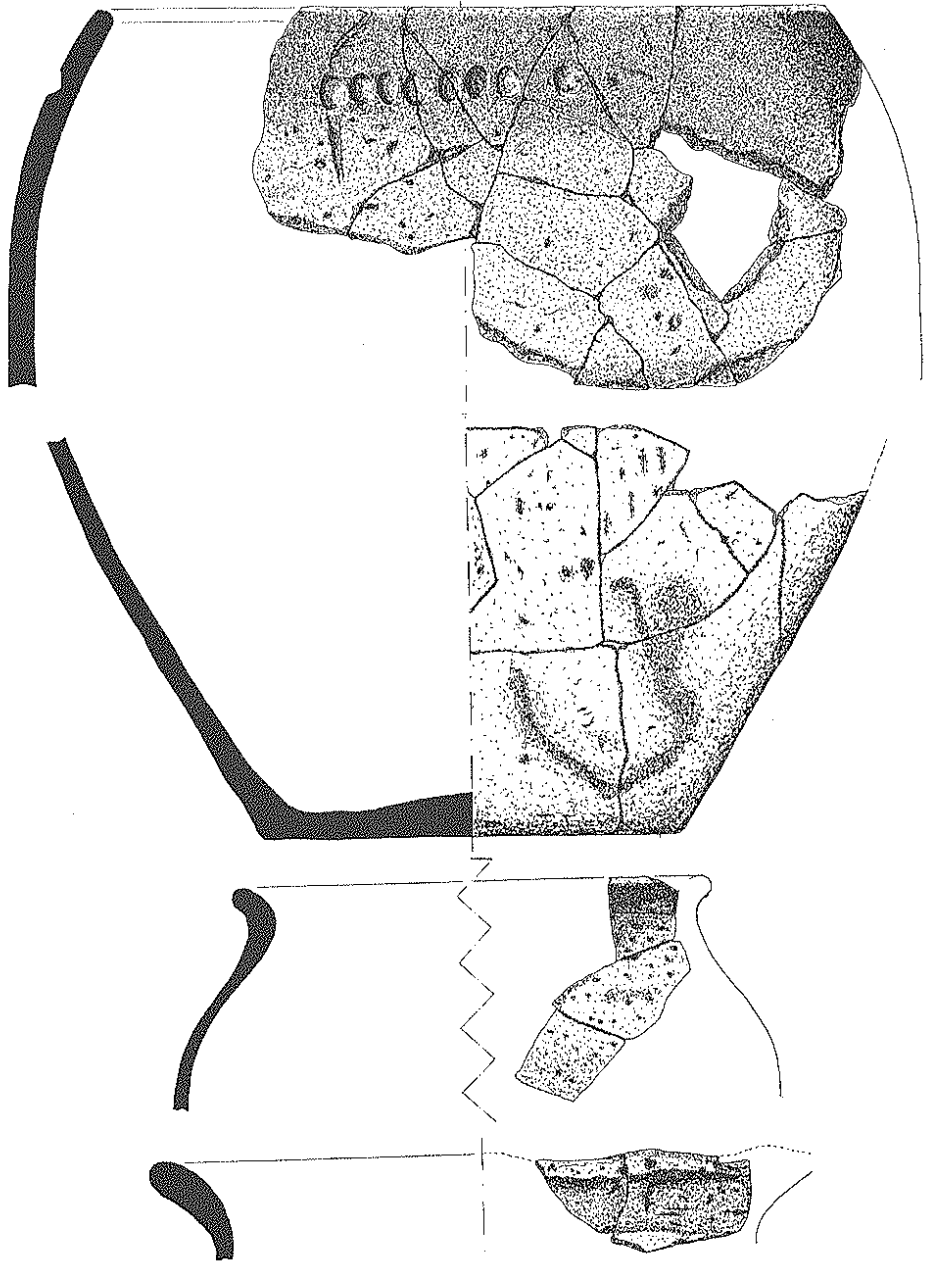

Fig. 11. Distribució dels conjunts més rellevants del material del nivell 5/B de la naveta i dels clossos de can Gaià

